

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Науково-дослідного центру
індустріальних проблем розвитку НАН України

д.е.н., проф. Хаустова В.Є.

«17» квітня 2025 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
докторської дисертації Салашенко Тетяни Ігорівни
на тему «Теоретичні аспекти розвитку конкурентного ринку електричної енергії
України», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством

Рецензенти д.е.н., проф. Белікова Н.В., д.е.н., доц. Решетняк О. І. та
д.е.н. Зінченко В.А. розглянувши докторську дисертацію
Салашенко Тетяни Ігорівни та наукові публікації, у яких висвітлені основні
наукові результати докторської дисертації, прийняли такий висновок щодо
дисертаційної роботи на тему «Теоретичні аспекти розвитку конкурентного
ринку електричної енергії України».

1. Актуальність теми дослідження

Ключовим вектором реалізації державної політики України є інтеграція до
єдиного європейського енергетичного простору та розбудова конкурентного
ринку електричної енергії. Ефективне функціонування цього ринку є запорукою
енергетичної безпеки, сталого розвитку національної економіки та підвищення її
конкурентоспроможності. Проте на сьогодні ситуація в електроенергетиці
свідчить про наявність системних проблем. У липні 2019 року Україна
впровадила європейську модель ринку, однак зробила це на квазіконкурентній

основі. Рівень імплементації норм ЄС у цій сфері демонструє регрес: з 77% у 2023 р. до 46% у 2024 р., що є гіршим показником за довоєнний рівень 51% у 2021 р.

Повномасштабне вторгнення рф в Україну кардинально змінило патерни споживання та виробництва в електроенергетичній системі. Загострилися структурні диспропорції на ринку електроенергії. Постійні зміни в регуляторному полі, зовнішні шоки (пандемія COVID-19, європейська енергетична криза, війна) та суворі цінові обмеження викривлюють ринкові сигнали, підвищують ризики цінової маніпуляцій та унеможливають забезпечення інвестиційної привабливості галузі.

Вказані чинники зумовлюють втрату інвестиційного потенціалу, гальмують сталий та адекватний розвиток електроенергетичної системи, провокують критичні фізичні та фінансові дисбаланси між сегментами ринку.

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена необхідністю глибокого теоретичного обґрунтування та формування комплексного методичного забезпечення для розвитку конкурентного ринку електричної енергії в умовах невизначеності та зовнішніх викликів.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування та розвитку конкурентного ринку електричної енергії. Предметом – теоретичні положення та методичне забезпечення функціонування та розвитку конкурентного ринку електричної енергії в умовах невизначеності зовнішнього середовища.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і формування методичного забезпечення щодо розвитку конкурентного ринку електричної енергії України з урахуванням національних інтересів сталого розвитку електроенергетичної системи.

Дисертаційна робота Салашенко Т.І. є актуальним і своєчасним комплексним науковим дослідженням, що спрямоване на вирішення важливої науково-прикладної проблеми формування та розвитку конкурентного ринку електричної енергії України на нових теоретико-методологічних засадах.

2. Зв'язок роботи з державними чи галузевими науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота Салашенко Тетяни Ігорівни на тему «Теоретичні аспекти розвитку конкурентного ринку електричної енергії України» виконана в межах наукових напрямів Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, в яких здобувачка брала участь в якості відповідального виконавця. Зокрема, окремі результати дисертаційної роботи були використані за наступними фундаментними та науково-прикладними темами: «Стратегування економічної політики для України» (№ д/р 0116U006999), в якій авторкою було досліджено особливості формування енергетичної політики на ринку електричної енергії України; «Обґрунтування державної тарифної політики в енергетичній сфері України» (№ д/р 0116U005642), де авторкою було опрацьовано методи ціноутворення на енергетичному ринку України; «Обґрунтування механізму лібералізації енергетичного ринку України» (№ д/р 01170001756), що дозволило авторці сформулювати ключові детермінанти формування конкурентних ринків електричної енергії; «Обґрунтування напрямів розвитку розподіленої енергетики в Україні в контексті структурних зрушень в економіці» (№ д/р 0118U100136), в якій авторкою було проведено оцінку стану електроенергетичної системи та оцінено електроенергетичну безпеку; «Зміст та політика забезпечення декарбонізації промисловості України» (№ д/р 0119U102913), де авторкою було визначено напрями екологізації електроенергетики; «Теоретичне забезпечення державного регулювання ринку електричної енергії України» (№ д/р 0119U102093), в межах якої авторкою було розроблено засади стратегічного та операційного регулювання ринку електричної енергії України.

3. Особистий внесок здобувачки

Здобувачкою детально проаналізована проблематика дослідження, сформована та розроблена основна ідея дисертації, розвинені наукові положення

системного підходу до вирішення важливої наукової проблеми розвитку конкурентного ринку електричної енергії України. Авторкою обґрунтовано, що неоліберальна парадигма виявилася неспроможною забезпечити довгостроковий сталий розвиток електроенергетичних систем, та запропоновано концепцію розвитку конкурентного ринку на постнеоліберальній основі, що базується на стратегічному партнерстві між державою та учасниками ринку в інтересах суспільства та довкілля.

Салашенко Т.І. визначено та обґрунтовано сім ключових детермінант моделі конкурентного ринку, що взаємопов'язують фізичні та комерційні потоки електроенергії, та проведено на їх основі типологізацію регіональних моделей ринків. Дисертанткою розроблено та вдосконалено комплексне методичне забезпечення для аналізу та прогнозування розвитку електроенергетичних систем. Зокрема, запропоновано методичний підхід до декомпозиційного аналізу на основі методу LMDI для виявлення фундаментальних зрушень в електроенергетиці та інтегральний індекс сталості розвитку (PSS index) для порівняльної оцінки національних електроенергетичних систем.

Для оперативного та стратегічного управління ринком авторкою розроблено унікальний інструментарій. Обґрунтовано методичний підхід до оцінки результативності ринку електричної енергії, що на відміну від існуючих, охоплює комплекс КРІ-показників динамічності, збалансованості, варіабельності та пропорційності. Для оперативного управління ризиками запропоновано методичний підхід до оцінки електроенергетичної безпеки, який передбачає щоденний моніторинг споживчої, виробничої та паливної складових, дозволяючи управляти ними через запровадження ринку системних резервів. Здобувачкою удосконалено методичне забезпечення прогнозування адекватності розвитку генеруючих потужностей, яке, на противагу екстраполяційним підходам, ґрунтується на цільовому інтерполяційному методі, що є критично важливим для планування післявоєнної відбудови

Авторкою розроблено операційну модель формування конкурентного ринку, що є покроковим планом реалізації запропонованої концепції, та обґрунтовано організаційні положення розвитку товарного ринку на біржовій

основі і механізму функціонування ринку потужностей з поділом на балансуючий, традиційний та альтернативний сегменти. Для економічного обґрунтування стратегічних рішень запропоновано методичний підхід до оцінки ціннісної вартості електроенергії, що інтегрує прямі витрати на генерацію з якісними параметрами гнучкості та екологічної чистоти технологій.

4. Достовірність положень, висновків та рекомендацій

Достовірність положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані у дисертаційному дослідженні Салашенко Тетяни Ігорівни, сумнівів не викликає. Це обґрунтовується:

- ґрунтовним теоретичним аналізом, що охоплює теорію галузевих ринків, теорію систем та її синергетичну парадигму, теорію економічних механізмів та аукціонів, а також концепцію життєвого циклу;
- використанням обширної та репрезентативної інформаційної бази, що включає законодавчі та нормативно-правові акти України, дані операторів українського ринку (ПрАТ «НЕК Укренерго», АТ «Оператор ринку», Української енергетичної біржі), а також статистичні дані та звіти провідних міжнародних організацій, таких як Міжнародне енергетичне агентство, Європейська мережа операторів систем передачі електроенергії Євростат, Світовий банк та МВФ;
- застосуванням сучасного аналітичного та математичного інструментарію, зокрема методів декомпозиційного та регресійного аналізу, багатоцільової оптимізації та сценарного прогнозування з використанням спеціалізованого програмного забезпечення (Microsoft Power BI, SPSS Statistics, MATLAB Global Optimization Toolbox).

Апробація розроблених методичних підходів на великих масивах реальних даних ринків електроенергії України та 27 країн Європи дозволила верифікувати отримані результати та підтвердити обґрунтованість висновків і практичних рекомендацій авторки.

5. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація Салашенко Т.І. містить низку нових наукових результатів, підтверджених глибоким теоретичним аналізом та емпіричними розрахунками. Ключовим результатом, отриманим уперше, є розробка концептуальної моделі розвитку конкурентного ринку електричної енергії на постнеоліберальній основі. Ця модель є переходом від класичної неоліберальної парадигми до ціннісно-орієнтованої моделі стратегічного партнерства держави та учасників ринку. Авторкою вперше визначено та теоретично обґрунтовано сім ключових детермінант, які формують архітектуру ринку, системно поєднуючи його комерційні та фізичні потоки електроенергії. До нових наукових положень належить також операційна модель формування конкурентного ринку, що являє собою послідовний алгоритм реформування, який охоплює етапи від ідентифікації детермінант до впровадження інструментів контролю. Крім того, проведено типологізацію моделей конкурентного ринку.

Значний внесок зроблено в удосконалення методичного інструментарію для аналізу, діагностики та прогнозування в електроенергетиці. Серед удосконалень – методичний підхід до декомпозиційного аналізу на основі LMDI-моделей для оцінки фундаментальних чинників, а також методичний підхід до оцінки інтегрального індексу сталості розвитку електроенергетики для комплексного аналізу національних енергосистем. Здобувачкою вдосконалено методичний підхід до оцінки результативності ринку через систему КРІ-показників (динамічності, збалансованості, варіабельності, пропорційності) та методичний підхід до оцінки електроенергетичної безпеки для оперативного моніторингу.

Удосконалення торкнулися організаційно-економічного механізму розбудови біржового товарного ринку електроенергії та обсягоорієнтованого ринку потужностей через запровадження їх продуктової та часової сегментації. Суттєвий внесок здобувача становлять методичне забезпечення для прогнозування адекватності генеруючих потужностей в кризових умовах та

методичний підхід до оцінки інвестиційної привабливості електрогенерації на основі ціннісної вартості електроенергії.

У дисертації набули подальшого розвитку методичні засади та аналітичне забезпечення для діагностики і моделювання ринкових процесів. Зокрема, поглиблено параметричну ідентифікацію моделей ринків електроенергії в країнах Європи, що дало змогу класифікувати їх на прогресивні та квазіконкурентні. Розвинуто аналітичне забезпечення для моделювання вхідних і вихідних потоків електроенергії, що дозволяє візуалізувати електроенергетичний ланцюг та виявляти структурні диспропорції. Крім того, запропоновано розширене аналітичне забезпечення для діагностики функціонування ринку, яке дозволяє через модульний підхід відстежувати когортну динаміку та поведінкові зміни учасників під впливом зовнішніх факторів.

6. Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувачки

Основні положення та найважливіші результати дисертаційного дослідження повною мірою висвітлені у 52 наукових працях загальним обсягом 94,37 друкованих аркушів, з яких особисто здобувачці належить 64,74 друкованих аркушів.

Зокрема, результати опубліковано у 7 монографіях та розділах у колективних монографіях (особистий внесок – 45,97 друк. арк.), 7 статтях у виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами Scopus та Web of Science (особистий внесок – 3,72 друк. арк.), 22 статтях у наукових фахових виданнях України (особистий внесок – 11,09 друк. арк.) та 16 публікаціях у матеріалах конференцій (з яких 4 індексуються в базах Scopus, загальний особистий внесок – 3,96 друк. арк.).

7. Апробація результатів

Основні результати дисертаційної роботи апробовано та реалізовано як практичні рекомендації у діяльності органів державної влади, науково-дослідних інститутів, промислових об'єднань та енергетичних компаній. Науково-практичні розробки авторки враховані при виконанні завдань Департаментом економіки та міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації та в діяльності Виконавчого комітету Харківської міської ради. Пропозиції щодо формування ринкових механізмів та стратегій розвитку використані Сумським машинобудівним кластером енергетичного обладнання, Інститутом загальної енергетики НАН України, компанією ТОВ «ПаверЮ» та Українською спілкою промисловців та підприємців.

Результати дослідження були представлені та обговорені на численних міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» (м. Харків), «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків), International Scientific Conference on European Integration of Economics, Education And Law (м. Варшава, Польща), International Scientific Conference Corporate Governance: Strategies Processes, Technology (м. Лейпциг, Німеччина), E3S Web of Conferences (м. Ізмір, Туреччина) та IOP Conference Series: Earth and Environmental Science.

Крім того, результати дисертації інтегровані в навчальний процес та використовуються в програмі Міжнародної осінньої школи «Моделювання, аналіз даних та цифрові технології в економічних дослідженнях», організованої Київським політехнічним інститутом ім. І. Сікорського у співпраці з провідними університетами Польщі, Італії та Науково-дослідним центром промислових проблем розвитку НАН України.

8. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи Салашенко Т. І. на наявність ознак академічного плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism встановлено коректність посилань на першоджерела інформації для текстових запозичень, а також ілюстративного матеріалу. Не виявлено випадків навмисних спотворень, ознак фальсифікації даних. Отже, порушень академічної доброчесності не виявлено.

9. Відповідність фаху

Дисертація Салашенко Т. І. за темою, предметом, об'єктом дослідження та змістом визначених завдань, науковою новизною та практичними результатами, теоретико-практичною цінністю відповідає спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

УХВАЛИЛИ:

Дисертаційна робота Салашенко Тетяни Ігорівни на тему «Теоретичні аспекти розвитку конкурентного ринку електричної енергії України» є завершеною науковою працею, яка містить нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати щодо формування концепції та комплексного методичного забезпечення розвитку конкурентного ринку електричної енергії. Робота характеризується єдністю змісту, послідовністю викладу матеріалу, відповідає принципам академічної доброчесності і свідчить про особистий внесок здобувачки в науку.

У 52 наукових працях авторки повною мірою висвітлено зміст дисертації. Серед них 7 монографій (1 одноосібна) та розділів у колективних монографіях (з яких 2 індексуються в базі Scopus), 22 статті у фахових наукових виданнях України, 7 статей у виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними

базами даних Scopus та Web of Science, та 16 матеріалів доповідей у збірниках праць конференцій (з яких 4 індексуються в базі Scopus).

Дисертація Салашенко Тетяни Ігорівни на тему «Теоретичні аспекти розвитку конкурентного ринку електричної енергії України» відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 р.

З урахуванням значення виконаної роботи та актуальності проведених досліджень дисертаційна робота Салашенко Тетяни Ігорівни на тему «Теоретичні аспекти розвитку конкурентного ринку електричної енергії України» рекомендується до представлення на розгляд у спеціалізовану вчену раду Д 64.251.01 на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор економічних наук, професор

Надія БЄЛІКОВА

доктор економічних наук, доцент

Олена РЕШЕТНЯК

доктор економічних наук

Володимир ЗІНЧЕНКО